

**БУЛГАН АЙМГИЙН
ТӨРИЙН АУДИТЫН ГАЗАР**

Анхдагчдын өргөн чөлөө 1-120,
Жаргалант баг, Булган сум, Булган аймаг, 63082
Утас/Факс: 7034-2580
E-mail: bulgan@audit.gov.mn

2024.08.05 № 624

танай _____ ны № _____ т

**БУЛГАН АЙМГИЙН
СОНГУУЛИЙН ХОРООНД**

**Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөр хуульд
заасан шаардлагад нийцсэн
талаарх дүгнэлт**

Төрийн аудитын тухай хуулийн 6 дугаар зүйл, Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 37 дугаар зүйлийн 37.5, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хуулийн 5.4-т заасан Төрийн аудитын газрын бүрэн эрхийн хүрээнд 2024 оны аймгийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын ээлжит сонгуульд оролцох ХҮН намын сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийг хянаж, дүгнэлт гаргалаа.

Үүрэг хариуцлагын талаарх мэдээлэл

2024 оны Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын ээлжит сонгуульд оролцох нам, эвсэл болон бие даан нэр дэвшигч нь сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрөө Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын ээлжит сонгуулийн тухай хууль, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хууль, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хууль болон Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал, "Алсын хараа-2050" Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого, УИХ-аас баталсан хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичигт нийцүүлэн боловсруулж, санхүүгийн тодорхой эх үүсвэр шаардсан зорилт, арга хэмжээг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах зардлын талаарх тооцоо, судалгааг гарган хуульд заасны дагуу дүгнэлт гаргуулах үүрэг хүлээнэ.

Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийн дүгнэлтийн үндэслэл

Төрийн аудитын байгууллага нь 2024 оны Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын ээлжит сонгуульд оролцох нам, эвсэл болон бие даан нэр дэвшигчийн сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийг хянан үзэхдээ Төрийн аудит MNS 6817 - 1 : 2020 Төрийн аудит. Тулгуур зарчим, MNS 6817 - 6 : 2020 Төрийн аудит. Нийцлийн аудитын зарчим, MNS 6817 - 8 : 2020 Төрийн аудит. Нийцлийн аудит стандартыг удирдлага болгон Монгол Улсын Их Хурлын сонгуулийн тухай хууль, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хууль, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хууль болон Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал, "Алсын хараа-2050" Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого, УИХ-аас баталсан хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичиг, Монгол Улсын нэгдсэн төсвийн 2024 оны төсвийн хүрээний мэдэгдэл, 2025-2026 оны төсвийн төсөөллийн тухай хууль, холбогдох байгууллагаас авсан тайлан, судалгаа,

006021995

мэдээллийг тус тус шалгуур болгон авч үзсэн.

Дүгнэлт

ХҮН намын аймгийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцохоор ирүүлсэн сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийн зорилт, арга хэмжээ нь Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын ээлжит сонгуулийн тухай хуулийн 37 дугаар зүйлийн 37.3 дахь хэсэг, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.3 дахь хэсэг, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуульд заасан тусгай шаардлагад тус тус нийцсэн байна.

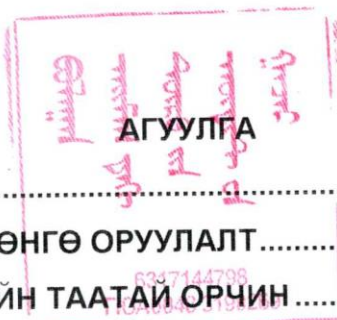
ХҮН намын мөрийн хөтөлбөр (~~././.~~хуудас)-ийг хавсаргав

Хувийг: ХҮН намд

ДАРГА,
ТЭРГҮҮЛЭХ АУДИТОР

Б.ЭРДЭНЭ

ОРШИЛ.....	1
I. ХҮНДЭЭ ЗОРИУЛСАН ХӨРӨНГӨ ОРУУЛАЛТ.....	2
II. ЭДИЙН ЗАСАГ, БИЗНЕСИЙН ТААТАЙ ОРЧИН.....	6
III. ДЭВШИЛТЭТ ТЕХНОЛОГИЙГ ЭЗЭМШИХ.....	9
IV. БАЙГАЛЬД ОЙР МОНГОЛ ЗАГВАР.....	10
V. ИРГЭДЭД ХҮРТЭЭМЖТЭЙ ТӨРИЙН ҮЙЛЧИЛГЭЭ.....	12

ОРШИЛ

ХҮН намын 2024 оны Монгол Улсын аймаг, сумын Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын ээлжит сонгуульд оролцох мөрийн хөтөлбөр нь Монгол Улсын аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын Сонгуулийн тухай хууль, Хөгжлийн бодлого төлөвлөлтийн тухай хуульд нийцүүлэн боловсруулсан баримт бичиг болно.

Монгол оронд сүүлийн жилүүдэд үүссэн ардчиллын болон тогтолцооны гажуудлыг засч, үндэсний язгуур эрх ашиг, түүх соёл, уламжлал, эв нэгдлийг эрхэмлэн дээдэлж, дэлхийн дэвшилтэт технологийг нэвтрүүлж, хүний хөгжил, хууль ёс, шударга ёс, нийгмийн ардчиллыг дээдэлсэн хүмүүнлэг, аз жаргалтай нийгмийг цогцлоон байгуулах зорилгоор, Монгол Улсын хөгжлийн урт хугацааны зорилтыг ханган биелүүлэх хүрээнд, нотолгоонд суурилж, судалгаанд үндэслэн энэхүү мөрийн хөтөлбөрийг боловсруулав.

Монгол Улсын 21 аймаг, тэдгээрийн сумд төлөвлөснийхөө дагуу хөгжиж, дэлхийн хөгжилтэй мөр зэрэгцэн алхъя гэвэл дотоодын жижиг зах зээлд хоорондоо хэт өрсөлдөж, хүч нөөцөө барах бус, олон улсын зах зээлд өрсөлдөх зарчмыг баримтлах нь чухал тул тулгарч буй асуудлаа эрэмбэлж, орон нутгийн хөгжлийн стратеги боловсруулах шаардлагатай.

Хөгжлийн стратеги нь нэн тэргүүнд аймаг, сумын иргэн хүний төлөө хүний хөгжлийг эн тэргүүнд тавьж, бусад салбаруудыг хөтлөх, хөгжлийн салхийг чиглүүлэх юм. Монгол Улсын орчин, нөхцөл байдал, дэлхийн хөгжлийн чиг хандлагыг харгалзан үзвэл дараах 3 чиглэл онц ач холбогдолтой бөгөөд эдийн засаг, нийгмийг хөгжлийн замд гаргахад түлхэц болно гэж бид үзэж байна. Үүнд:

- (1) **Хүний хөгжил.** Боловсрол, эрүүл мэнд, хүний хөгжилд тууштай, бодитой хөрөнгө оруулах. Нэгд, энэ асуудал өнөөдрийн Монгол улсад, аймаг орон нутагт нэн тулгамдсан, хойш тавих боломжгүй асуудал, хоёрт, дунд болон урт хугацаанд олон том асуудлын шийдэл нь хүний хөгжил юм.
- (2) **Технологийн хэрэглээ.** Блокчэйн, хиймэл оюун ухаан, аж үйлдвэрийн 4 дүгээр хувьсгалын технологийн шийдлүүд, нанотехнологи, биотехнологи, хөдөө аж ахуй, эрчим хүч, химийн болон бусад салбарт технологийн дэвшлийг төр, бизнесийн бүх түвшний хэрэглээнд хурдтай бөгөөд бусдаас өрсөн шийдэмгий нэвтрүүлэн, өрсөлдөөний давуу талыг олж, үр шимийг нь түрүүлж хүртэнэ.
- (3) **Байгальд ойр Монгол.** Байгаль дэлхийтэйгээ шүтэн барилдсан уламжлалт монгол сэтгэлгээ, нүүдлийн соёл, амьдралын амар тайван хэв маягийг технологийн шийдэлтэй хослуулан хотын гэр хорооллыг хөгжүүлж, дэлхий дахинд ялгарах шинэ Монгол дүр төрх бүрдүүлнэ.

Аймгийн иргэдэд хурд, хүч, ялгарлыг өгөх дээрх гурван тулгуурт үндэслэн нэн тэргүүнд хэрэгжүүлэх ёстой бодлогын арга хэмжээг дараах 6 бүлэгт ангилан оруулав. Үүнд:

1. **Хүндээ зориулсан хөрөнгө оруулалт** – Хот, орон нутгийн хөгжлийн ялгааг бууруулна
2. **Эдийн засаг, бизнесийн таатай орчин** - Эдийн засгийн оновчтой бодлогыг хэрэгжүүлж, ажилгүйдэл, ядуурлыг бууруулна
3. **Дэвшилтэт технологийг эзэмших** - Шилдэг шинэ технологийг нэвтрүүлж орчин үетэй хөл нийлүүлж хөгжинө.
4. **Байгальд ойр Монгол загвар** - Унаган байгаль ба түргэн хөгжлийг хослуулж, хүн амын эрүүл ахуйн баталгааг тогтвортой хангана.
5. **Иргэдэд хүртээмжтэй төрийн үйлчилгээ** – Төрийн үйлчилгээг иргэн тус бүрд тэгш, хүртээмжтэй, чанартай хүргэнэ.

I. ХҮНДЭЭ ЗОРИУЛСАН ХӨРӨНГӨ ОРУУЛАЛТ

Хот, орон нутгийн хөгжлийн ялгааг бууруулна

Аймаг, орон нутгийн хөгжил

- Хүн ам цөөтэй, эх газрын эрс тэс уур амьсгалтай, экологийн эмзэг орчин бүхий уул, тал хээр, говь цөл хосолсон өргөн уудам нутагтай Монгол Улсыг бүсчлэн хөгжүүлж, засаг захиргааны олон жижиг нэгжийг томсгон, сум дундын болон аймгийн, бүсийн төвүүд зэрэг хот суурин газрыг хөгжүүлснээр хот, хөдөөгийн хөгжлийн ялгаа, аймаг, бүс нутаг хоорондын эдийн засаг, нийгмийн хөгжлийн тэгш бус, тэнцвэргүй байдлыг багасгах бодлого баримтална.
- Орон нутгийн өөрийн удирдлагын эрхийг нэмэгдүүлж, малын хөлийн татварыг хөдөө орон нутгийн хөгжилд зарцуулах эрхийг тухайн орон нутагт нь олгох, тухайн бүсийн байгалийн баялгийн нөөцийг ашигласны эцсийн үр өгөөжийг ахиу хүртээх, байгаль орчныг хамгаалах нийтлэг асуудлыг аймаг, сум, аж ахуйн нэгж, байгууллага, иргэдийн хамтын хүчээр шийдвэрлэж, экологийн тэнцвэртэй байдлыг хангах нөхцөлийг бүрдүүлнэ.
- Малчид, мал аж ахуйн хөдөлмөр эрхлэгчдийн ахуй соёл, нийгмийн хангамжийг шинэ шатанд гаргах бодлого баримтална.
- Орон нутгийн зарим ахлах сургуулийн хөтөлбөрт малчин бэлдэх чиглэлээр хэсэгчлэн төрөлжүүлэх бодлогыг баримталж ажиллана.
- Сургуулийн өмнөх, суурь, бүрэн дунд, ахлах сургуулийг төрөлжүүлж, мэргэшсэн боловсон хүчин бэлдэх сургалтыг нэвтрүүлнэ.
- Сайн сургуулийн жишгийг нэвтрүүлж, багшлах боловсон хүчний хангамжийг сайжруулна.
- Залуучуудын амьдралын хэв маягийг эергээр өөрчилсөн бодит бүтээн байгуулалтууд, чөлөөт цагийн орон зайг мэргэжлийн төлөвлөлт, дизайнаар бүтээн байгуулж тасралтгүй тордон сайжруулах менежменттэй болгоно.

Аймгийн төв, суурин газарт эрүүл, тохилог орчныг бүрдүүлж хөгжүүлнэ

Төв, суурин газрын бие даасан байдлыг хөгжүүлж, инженерийн дэд бүтцийг барьж байгуулах, иргэдийн амьдрах эрүүл, аюулгүй, тохилог орчныг бүрдүүлэх бодлого баримтална.

- Төв, суурины төлөвлөлтийг боловсронгуй болгож, дэд бүтцийн байгууламжийн чанар, хүртээмжийг нэмэгдүүлэх, хүн амд амьдрах орчны зөв дадлыг төлөвшүүлж, хүрээлэн байгаа орчны чанар, хог хаягдлын менежментийг сайжруулна.
- Төв, суурины ногоон байгууламжийн эзлэх хувийг нэмэгдүүлж, хог хаягдлыг дахин боловсруулж, агаар орчны бохирдлыг бууруулна.
- Орон сууцны хороолол, гэр хорооллын дунд ногоон байгууламж, соёл, спортын төвүүдийг байгуулах талаар хүн амын тоо, нягтаршилтаас хамааруулан хүртээмжтэй байх ажлыг зохион байгуулж мөрдүүлнэ.
- Иргэд, хүүхдүүдийн амь нас, эрүүл мэндийг хамгаалах зорилгоор хүүхдийн тоглоомын талбай, ногоон байгууламж, нийтийн үйлчилгээний газар, орон сууцны нийтийн эзэмшлийн талбай зэрэгт эрүүл ахуй, хөдөлмөр хамгааллын стандартыг чанд мөрдүүлж ажиллана.

- Спорт цогцолбор, биеийн тамирын заал, талбай, цэцэрлэгт хүрээлэн, дугуй болон дугуйн төрөлт тээврийн замыг 1000 хүн тутамд нэг байхаар байгуулах зорилт тавьж, энэхүү зорилтод хүрэх арга хэмжээг хэрэгжүүлж эхэлнэ.
- Аймаг, сумдын хүүхэд залуучууд, ахмад настнуудад зориулсан сургалт, соёл, хөгжлийн төвүүдийг дэмжих арга хэмжээ авна.
- Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэд нийгмийн амьдралд тэгш оролцох боломжийг хангах чиглэлээр олон улс болон Монгол Улсын хууль, журмыг баримталж, нийтийн тээвэр, үйлчилгээний газар, сургууль цэцэрлэг, барилга байгууламж зэрэгт хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдэд зориулсан норм дүрмийг мөрдүүлнэ.
- Төрийн байгууллагуудын барилгуудыг хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдэд 100 хувь хүртээмжтэй болгоно.

Цэцэрлэг, сургуулийн сургалтын орчныг сайжруулна

- Цэцэрлэг, сургуулийн эргэн тойрны газар ашиглалтын байдалд аудитын дүгнэлт хийлгэж, төрөөс хүүхдэд таатай гадаад орчин бүрдүүлэхэд анхаарна.
- Орон нутгийн цэцэрлэг, сургуулийн ашиглалтыг сайжруулна.
- Сургуулийн өмнөх боловсролын үйлчилгээнд сургуулийн өмнөх насны нийт хүүхдүүдийг бүрэн хамруулах зорилгод хүрэх арга хэмжээнүүдийг хэрэгжүүлж эхэлнэ.
- Нэг ээлжид хичээллэдэг тогтолцоог зорилт болгон энэхүү зорилтод хүрэх арга хэмжээг авч эхлүүлнэ.
- Цэцэрлэг, сургуулийг хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдүүд сурах, ашиглах бүрэн боломжтой байх стандартыг нэвтрүүлж хэвшүүлнэ.

Боловсролын тогтолцооны шинэчлэлийг хэрэгжүүлнэ.

- Алслагдсан бүс нутагт амьдарч байгаа хүүхэд, залуучуудын боловсролд онцгой анхаарч, зайны сургалтын орчин үеийн хөтөлбөрийг боловсруулж, хэрэгжүүлнэ.
- Алслагдсан бүсэд багшлах багш нарыг бодлогоор дэмжиж, ажиллана.
- Багшийг дахин сургах, гадаадад сургах, туршлага солилцуулах хөтөлбөр хэрэгжүүлэх ажлыг зохион байгуулна.
- Сургуулийн барилгын стандартыг шинэчилж, зураг төслийн зардлыг хэмнэх зорилгоор орон нутгийн онцлогт тохирсон ижил стандартуудтай болгоно.
- Боловсролын тэгш хүртээмжтэй байдлыг хангах, чанарыг дээшлүүлэх зорилгоор зайн сургалт, онлайн сургалтыг нэвтрүүлэх ажлыг зохион байгуулна.
- Сургуулийн орчныг өндөр хурдны интернэтэд бүрэн холбох, сургалтад ашиглах боломжийг бүрдүүлж ажиллана.
- Англи хэлийг албан ёсны хоёрдогч хэл болгох бодлогыг тууштай баримтална.
- Багшийн үнэлэмжийг хамгийн өндөрт тавьж цалинг нэмэгдүүлэх.
- Малчдын хүүхдийг эцэг эхийнхээ дэргэд бага боловсрол эзэмших боломжийг бүрдүүлэх бодлого баримтална. Сургууль-Эцэг эх-Сурагчийн гурвалсан харилцаанд суурилсан сургалтын эрүүл орчныг улс орон даяар нэвтрүүлнэ.
- Монгол бичгээр гарч буй агуулга, мэдээллийг олшруулах, нийтийн өргөн хэрэглээг нэмэгдүүлэхийг бүхий л талаар дэмжиж ажиллана.
- Нийт суралцагчдад Оюун ухаан-Бие бялдар-Сэтгэлийн тэнцвэртэй боловсролыг олгох болон хүүхэд бүрийн сэтгэхүй, сэтгэл зүйн онцлог, авьяас чадварт суурилан бэлтгэхэд чиглэсэн иж бүрэн “Боловсролын реформ”-ыг хэрэгжүүлнэ.
- Боловсролын бодлого улс төрөөс ангид, тогтвортой байх зарчмыг хэвшүүлнэ.

- Сургуулийн өмнөх боловсролыг “хүүхдийг сургах, сургуульд бэлтгэх” гэсэн зорилгоос илүүтэйгээр хүн болон төлөвших үндэс, өөрийн онцлог, чадвар, бүтээлч үйлээрээ хөгжих, насан туршийн боловсролын суурь үе хэмээн хөгжүүлнэ.
- Шавь төвтэй, бүтээлч сэтгэлгээ хөгжүүлэх сургалтын арга барилыг бэхжүүлнэ.
- Бүх шатны боловсрол олгоход технологийн болон байгалийн ухааны сургалтын чанарыг дээшлүүлж, сургуулиудад байгалийн ухаан, хөгжим, технологийн хичээлийн лаборатори байгуулах ажлыг төсвөөр дэмжих асуудлыг шийдвэрлүүлнэ.
- Аймгийн хэмжээнд “Хос хэлтэн” болох зорилт тавьж, зохих бэлтгэл ажлыг хэрэгжүүлнэ. Гадаад хэлний мэдлэгийг түлхүү анхаарч, танхимын болон онлайн сургалтыг эрчимтэй нэвтрүүлнэ.
- Хөгжлийн бэрхшээлээс үл хамаарсан тэгш хамруулах сургалтыг ерөнхий боловсролд бүрэн нэвтрүүлэхийг дэмжинэ.
- Үе тэнгийн дээрэлхэлт, гадуурхалтыг арилгах, хүүхдэд аюулгүй цахим орчныг бүрдүүлнэ.
- Хүүхдийн зүй бус, албадан хөдөлмөр, мөлжлөгийг устгах, сургууль завсардалтыг үндсээр нь халахад анхаарч ажиллана.

Эрүүл мэндийн үйлчилгээний чанарыг сайжруулж, эрүүл мэндийг хамгаалах бодлогын шинэчлэлийг хэрэгжүүлнэ

- Эрүүл мэндийн анхан шатны тусламж үйлчилгээний төсөв санхүү, нөөцийг нэмэн өргөжүүлж иргэдэд хүртээмжтэй ойртох нөхцөлийг бий болгоно. Аймгийн эрүүл мэндийн төвийн бодлого, төсөв, санхүүжилт, үйл ажиллагаанд ил тод, нээлттэй байдлыг бий болгох, авлига, ашиг сонирхлыг устгах, эрүүл мэндийн салбарын төсвийн төлөвлөлт, зарцуулалтын үр ашгийг эрс сайжруулах бодлого баримтална.
- Эмч нарын мэдлэг, ур чадварыг дээшлүүлэх, салбарын шинэ технологи нэвтрүүлэх сонирхлыг нэмэгдүүлэх хөшүүргийг оновчтой нэвтрүүлж, уламжлалт анагаах ухааныг орчин үеийн шинжлэх ухаантай зөв хослуулна.
- Эмнэлгийн оношилгоонд хиймэл оюун ухаан, инноваци технологийг нэвтрүүлж, явуулын оношилгооны лаборатори болон эмнэлгийг орон нутагт бүрэн нэвтрүүлэх.
- Сэтгэл зүйн зөвлөгөө, тусламж, эмчилгээний үйлчилгээг хөгжүүлж, олон нийтэд хүртээмжтэй, боловсронгуй болгоно.
- Архи, тамхи, сэтгэцэд нөлөөлөх бодис, бусад төрлийн донтолт, хорт зуршлын хамааралтай тэмцэх, урьдчилан сэргийлэх, эмчлэх тогтолцоог сайжруулах, архидалттай тэмцэх, архидалтыг сурталчилсан үүсмэл зан заншлыг халах, архидалтын эсрэг эмчилгээг хөгжүүлэхэд анхаарч ажиллана.
- Бүх шатны эмнэлгийн байгууллагын ажилтнууд, эмч, сувилагчдын нийгмийн байр суурь, үнэлэмж, хүндлэлийг нэмэгдүүлэх, эрүүлийг хамгаалах мэргэжлийн нэр хүндийг дээшлүүлнэ.
- Эмч, сувилагч нарын мэдлэг, ур чадварыг дээшлүүлэх, давтан сургалт, гадаад болон дотоод туршлага солилцох хөтөлбөр хэрэгжүүлэх ажлыг зохион байгуулна.
- Эрүүл мэндийн салбарт оруулах дотоод гадаад хөрөнгө оруулалтыг дэмжих бодлого баримтална.

- Эрүүл мэндийн санхүүжилтийн бүтцийг оновчтой болгох замаар, эрүүл мэндийн даатгалын бие даасан байдлыг бэхжүүлэн, иргэд эрүүл мэндийн үйлчилгээг оршин суугаа газрын харьяалал, өмчийн хэлбэр үл харгалзан эрүүл мэндийн даатгалаараа бүх шатлалын үйлчилгээг авах боломжийг бүрдүүлэх арга хэмжээг авч эхлүүлнэ.
- “Эрүүл Монгол” хөтөлбөрийн хүрээнд хүүхэд, өсвөр настны бие, сэтгэлийн эрүүл мэндэд онцгой анхаарч, хар тамхины хор хөнөөлийн талаарх мэдлэгийг дээшлүүлж архи, тамхи, мансууруулах бодис, цахим тоглоом болон бусад бүх төрлийн донтолтоос урьдчилан сэргийлэх бодлогыг хэрэгжүүлнэ.
- “Эрүүл мэнд эрхэм баян” хөтөлбөрөөр ахмад настнууд, хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдэд эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээг ойртуулж, амьдралын чанарыг нь дээшлүүлэх бодлогыг үе шаттайгаар хэрэгжүүлнэ.
- “Сэтгэл эрүүл Монгол хүн” хөтөлбөрөөр Монгол хүний бие, сэтгэлийн эрүүл мэндийг хамгаалах, аливаа өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх бодлогыг үе шаттайгаар хэрэгжүүлнэ.

Цэмцгэр гэр хороолол

- Аймаг, сумын төвийн гэр хороолол хөрөнгө оруулалтын гадна үлдэж хоцордог шударга бус байдлыг эцэслэж, хүний эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах суурь хэрэгцээг бүрдүүлэхэд хөрөнгө хуваарилалтыг чиглүүлэх бодлого баримтална.
- Агаар ба хөрсний бохирдлыг бүрэн шийдвэрлэх зорилгоор гэр хорооллыг хувийн сууц, нийтийн орон сууц хосолсон тохилог хороолол болгох хөтөлбөр хэрэгжүүлж эхэлнэ.
- Гэр хороололд мод, ургамал тарих, арчлахад иргэд, байгууллагуудыг бодлогоор дэмжинэ.

Орон сууцны хороолол

- Нийтийн орон сууцны хуучирсан барилгуудын гаднах фасадыг шинэчилж, стандартад нийцүүлэн дулаалж, сантехникийн шугам сүлжээг шинэчлэх замаар орон сууцны насжилтыг уртасгах ажлыг Зүүн Европын улсуудын жишгээр төр, хувийн хэвшил, иргэдийн оролцоотойгоор зохион байгуулах бодлого баримтална.
- Орон сууцанд дулааны тоолуур тавих замаар өртөг зардлыг бууруулж, үр ашгийг нэмэгдүүлэх бодлого баримтална.
- Залуу гэр бүлийн орлогод нийцсэн орон сууцжуулах хөтөлбөр хэрэгжүүлэх бодлого баримтална.

ЭДИЙН ЗАСАГ, БИЗНЕСИЙН ТААТАЙ ОРЧИН

Эдийн засгийн оновчтой бодлогыг хэрэгжүүлж, ажилгүйдэл, ядуурлыг бууруулна

Эдийн засаг, бизнест тэгш боломж, шударга өрсөлдөөнийг бий болгох зарчмыг мөрдлөг болгон, хөдөлмөрлөсөн нь сайхан амьдардаг, хичээсэн нь амжилт гаргадаг, боломж чадвараар дутуугаа гээдэггүй, хүний наад захын эрэлт хэрэгцээ хангагдсан, шударга нийгмийг цогцлон байгуулна.

- Иргэн бүрд жигд боломж, нөхцөлийг олгосон баялгийн шударга хуваарилалтыг хэрэгжүүлж, авлигаас ангид бие даасан, хэсэг бүлэг этгээдийн шунал, хүсэлд захирагдаагүй сахилга баттай шударга чөлөөт зах зээлийн эдийн засгийн бодлогыг хэрэгжүүлнэ.
- Орон нутгийн төсвийн хөрөнгө оруулалт, гадаадын зээл тусламжийн зарцуулалтын үр ашгийг нэмэгдүүлж, төсвийн хөрөнгө оруулалтын шинэчлэл хийх бодлого баримтална. Салбарын болон орон нутгийн хэрэгцээ шаардлагыг бодитоор тооцоолж, улсын нийгэм эдийн засгийн хөгжилд түлхэц болох төслүүдийг эрэмбэлэн санхүүжүүлэх, хөрөнгө оруулалтын шийдвэр болон санхүүжилтийг ил тод болгоход анхаарч ажиллана.
- Төрийн санхүүжилттэй нийтийн чанартай төсөл, засгийн газрын ханган нийлүүлэлтийн төслийн бараа үйлчилгээний тендер, худалдан авалтыг шударга явуулахад онцгой анхаарч, хэрэгжилтийг ил тод, олон нийтийн хяналтын дор явуулна.
- Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжиж, зохистой хөдөлмөр, хувийн бизнес эрхлэх мэдлэг, ур чадвартай залуу үеийг төлөвшүүлж, бүрэн хөдөлмөр эрхлэлттэй улс болохын төлөөх бодлогыг орон нутагт хэрэгжүүлнэ.
- Эдийн засаг, бизнест хэт дарамт учруулахгүй, энгийн ойлгомжтой, үр нөлөө бүхий бизнесийн шударга орчин, шударга өрсөлдөөнийг бий болгох саналыг боловсруулж хүргүүлнэ.
- Нийгмийн баялгийг зохистой, шударга хуваарилах, эдийн засгийн хөгжлийг тэтгэх бодлогыг хэрэгжүүлж ажиллана.
- Тэргүүлэх ач холбогдол бүхий салбарын жижиг дунд үйлдвэрүүдийг дэмжиж, бага хүүтэй урт хугацааны зээл авах боломжоор хангах, ажлын байр нэмэгдүүлэх хөшүүрэг болгох арга хэмжээ авна.
- Ядуурлаас гарахад зориулсан мэргэжил, сургалт, үйлдвэрлэлийн төвүүдийг байгуулж, сургалтыг төрийн зүгээс тогтмол явуулдаг болох. Иргэдийг мэргэжлийн сургалтад хамруулан тогтвортой ажил, хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжүүлэх.
- Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийг нийгмийн харилцаанд орох боломжийг бүрдүүлэх, цаашлаад ажил хөдөлмөр эрхлэх тэгш боломжийг бүрдүүлнэ.
- Бага насны хүүхэд ядууралд өртөх, хүнс тэжээлийн дутагдалд орох, орон гэргүйн улмаас амь нас, эрүүл мэнд, аюулгүй байдал нь эрсдэх нөхцөл байдлыг арилгахыг зорино.
- Бизнес эрхлэгчдэд гадаад түншүүдтэй харилцахад нь дэмжлэг үзүүлэх, гадаад зах зээлийн талаарх мэдээллээр хангах төр, хувийн хэвшлийн оролцоотой бүтцийг бий болгон экспортын баримжаатай хөдөө аж ахуйн бизнесийг хөгжүүлж, үйлдвэрлэл, үйлчилгээний цар хүрээг нэмэгдүүлэх.

Мал аж ахуйн эдийн засгийн үр ашгийг сайжруулж, малчдын бодит орлогыг нэмэгдүүлнэ.

- Хөдөө аж ахуй, түүний дотор мал аж ахуйг тэргүүн ач холбогдол бүхий салбарын түвшинд авч үзэж хөгжүүлэх бодлого баримтална.
- Уламжлалт нүүдлийн мал аж ахуй болон хагас эрчимжсэн мал аж ахуйг хөгжүүлж, хүн ам олноор суурьшсан хот, суурин газрын орчмын болон тариалангийн бүс нутагт ашиг шимийн чиглэлээр төрөлжсөн, эрчимжсэн аж ахуйг хөгжүүлэх бодлого баримтална.
- Малчин өрх, хот айл, жижиг, дунд тариалан эрхлэгчдийн аж ахуй эрхлэлтийг дэмжин, орчин үеийн техник, технологи, эрчим хүчээр хангаж, үйлдвэрлэл тогтвортой эрхлэх санхүү, эдийн засаг, эрх зүйн нөхцөлийг бүрдүүлэх.
- Хүн амын төвлөрөл, зах зээлийн эрэлтийг харгалзан төв, суурин газруудын ойролцоо эрчимжсэн мал аж ахуйг түлхүү хөгжүүлж, мах, сүүний үйлдвэрлэлийг нэмэгдүүлэн, түүхий эд, бүтээгдэхүүний бэлтгэн нийлүүлэлт, хадгалалт, тээвэрлэлтийн сүлжээг хөгжүүлэх бодлого баримтална.
- Арьс шир, мах, сүү, ноос зэрэг малын гаралтай түүхий эдийг эдийн засгийн эргэлтэд оруулах санаа санаачилгыг дэмжиж, малчдын бодит орлогыг нэмэгдүүлнэ.
- Мал сүргийн тоо, төрлийн зохистой харьцааг бүрдүүлэх, Дэлхийн мал, амьтны эрүүл мэндийн байгууллагаас баталгаажуулсан худалдаа, хорио цээрийн шаардлагад нийцсэн мал, амьтны өвчингүй статустай нутгийн хэмжээг нэмэгдүүлж, мал, малын гаралтай бүтээгдэхүүнийг хөрш орнуудын зах зээлд гаргах мал эмнэлгийн эрүүл ахуйн зохистой орчинг бүрдүүлэх, үндэсний мал, амьтны эмнэлгийн үйл ажиллагааг боловсронгуй болгох ажлыг зохион байгуулна.
- Мал аж ахуй, хөдөө аж ахуйн эрүүл бүсийг бий болгож, баталгаажуулна. Мал, амьтны өвчний тандалт, хяналт, үйлчилгээний технологид олон улсын стандартыг нэвтрүүлэн, мал аж ахуйн салбарын бүтээгдэхүүнийг экспортлоход тэргүүн ач холбогдол өгнө.
- Сум болгонд малын эрүүл ахуйг хангах, түүхий эд цуглуулах төвүүдийг өмчийн олон хэлбэртэйгээр байгуулж хөдөө аж ахуйн биржтэй хослон ажиллуулах бодлого баримтлах.
- Мал аж ахуйг байгаль цаг уурын эрсдэлээс хамгаалах зах зээлийн зарчимд нийцсэн даатгалын тогтолцоо бүрдүүлнэ.
- Мал аж ахуйн салбарт “Монгол өрх - үндэсний хөгжлийн загвар аж ахуй” хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх. Энэ хүрээнд талуудын оролцоог ханган хөдөө аж ахуйн түүхий эдийг боловсруулагч, үйлдвэрлэгч, хэрэглэгч, зах зээлтэй тэднийг холбох кластерын платформыг хөгжүүлэх. Мөн нийлүүлэлт, үйлдвэрлэл, логистик болон маркетингийн нэгдсэн систем бүхий платформыг үүсгэн байгуулах.

Бизнес эрхлэлт, үйлдвэрлэлийн хөгжлийг бодлогоор дэмжинэ.

- Бизнесийн салбарт бизнес эрхлэх шударга, тогтвортой орчныг бүрдүүлж, компанийн засаглал, бизнесийн ёс зүйг сайжруулж, зөвлөх үйлчилгээг дэмжинэ.
- Мэдлэг, инновацийг дээдэлсэн эдийн засгийн ач холбогдолтой бизнесийн төслүүдийг дэмжинэ.
- Дотоодын нөөц бололцоогоор хийх боломжтой ажлын байрыг хамгаалж, өөрийн орны иргэдийг ажиллуулах, эрэлт хэрэгцээ өндөртэй болон ирээдүйд шинээр

бий болох ажлын байруудад боловсон хүчнийг сургах, бэлтгэх бодлого баримтална.

- Хүйтнийг даван туулах технологийг бүхий л талаар дэмжин, дулаан алдагдал багатай барилгын материал үйлдвэрлэлийг хөгжүүлнэ.
- Хөрсний үржил шимийг нэмэгдүүлэх, газрын доройтлыг бууруулах, хөрс тордох агротехникийн болон усалгааны хэмнэлттэй, үр ашигтай дэвшилтэт технологи нэвтрүүлэх, үр тариа, төмс, хүнсний ногооны дотоодын хэрэгцээг хангах хүрээнд газар тариалангийн үйлдвэрлэлийг эрчимжүүлэн хөгжүүлэх бодлого баримтална.
- Хөдөө аж ахуйд суурилсан, нэмүү өртөг шингэсэн экспортын эцсийн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх үе шат руу шилжих, гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулалтыг дэмжсэн бизнесийн орчныг бүрдүүлнэ.
- Шударга өрсөлдөөнд суурилсан компани төвтэй кластерууд хөгжих боломжийг бүрдүүлж, мэргэжлийн холбоод, судалгаа шинжилгээ, банк санхүүгийн байгууллагуудын хамтын ажиллагааг зохицуулах хууль эрх зүйн орчныг боловсронгуй болгоно.
- Үр тариа, төмс, хүнсний ногооны хэрэгцээг дотоод эх үүсвэрээр бүрэн хангах, төв, суурин газрын бүсэд хөдөө аж ахуйн кластерыг хөгжүүлэх, хүн амын хэрэгцээнд нийлүүлж байгаа мах болон сүүний тодорхой хувийг үйлдвэрлэлийн аргаар боловсруулна.
- Хүнсний үйлдвэрлэлийн өрсөлдөх чадварыг дээшлүүлэн, гол нэр төрлийн хүнсний бүтээгдэхүүний хэрэгцээг дотоодын үйлдвэрлэлээр хангаж, иргэдийг эрүүл, баталгаат хүнс хэрэглэх нөхцөлийг бүрдүүлнэ.
- Цахим худалдаа, үйлчилгээг хөгжүүлж, газарзүйн байдалтай холбоотой бизнесийн өртөг, зардлыг хямдруулна.
- “Сумын хөрөнгө оруулалтын сан”-гаар дамжуулан малчин өрх, хот айл, жижиг, дунд тариалан эрхлэгчдийн аж ахуй эрхлэлтийг дэмжин, орчин үеийн техник, технологи, эрчим хүчээр хангаж, үйлдвэрлэл тогтвортой эрхлэх санхүү, эдийн засаг, эрх зүйн нөхцөлийг бүрдүүлэх.

Аялал жуулчлал

- Манай улсын харьцангуй давуу тал болох аялал, жуулчлалын үйлчилгээг олон улсын жишигт нийцүүлэн хөгжүүлж, экспортын орлогын тогтвортой эх үүсвэр болгох бодлого баримтална.
- Аялал жуулчлалын үйлчилгээний олон улсын стандартыг нэвтрүүлж, дэд бүтэц, үйлчилгээний чанарыг сайжруулна. Аялал жуулчлалын олон төрөл, улирлын онцлогтой аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх бодлого баримтална.
- Жуулчдын статистик бүртгэл хөтлөх, судалгаа хийх тогтолцоог бэхжүүлж, мэдээллийн нэгдсэн сан бүрдүүлэхэд анхаарч ажиллана.
- Байгаль орчин, эрүүл ахуйн шаардлага хангасан эко аялал, нүүдлийн соёл иргэншлийг танилцуулах жуулчлалын бүсүүд, бүтээгдэхүүн, үйлчилгээг хөгжүүлэх бодлого баримтална.
- Орчин үетэй зохицон хөгжиж буй нүүдлийн соёл, ахуйтай танилцах болон байгаль орчинд ойр, эрүүл амьдралын хэв маягийг мэдрүүлсэн аялал жуулчлалын шинэ бүтээгдэхүүнийг хөгжүүлнэ.
- Музей, соёл урлаг, түүх, уламжлалт зан заншлыг хамарсан зөөлөн хүчний бодлогыг аялал жуулчлалтай уялдуулна.

III. ДЭВШИЛТЭТ ТЕХНОЛОГИЙГ ЭЗЭМШИХ

Шилдэг шинэ технологийг нэвтрүүлж орчин үетэй хөл нийлүүлж хөгжинө

- Монголын уламжлалт нүүдлийн ахуйд цахим технологи, эрчим хүчний эх үүсвэр, цэвэр усан хангамж, түүхий эд боловсруулах бичил үйлдвэрлэл мэт орчин үеийн технологийн ололтыг нэвтрүүлэх, малчдын эрүүл, тохитой орчинд амьдрах, хөгжих, аж ахуй эрхлэх боломжийг сайжруулах, энэ чиглэлд оруулсан хөрөнгө оруулалтыг дэмжих бодлого хэрэгжүүлнэ.
- Хиймэл оюун ухаан, блокчэйн зэрэг аж үйлдвэржилтийн тавдугаар хувьсгалыг бий болгож буй шинэлэг технологиудыг эзэмших ур чадварыг хүүхэд залууст олгох зорилгоор мэргэжлийн их дээд сургуулиудын хичээлийн хөтөлбөрт тусгаж өгөх ба чадварлаг багшлах боловсон хүчнийг олон улсад дээрх чиглэлээр мэргэшин суралцахад тэтгэлэг олгох.
- Мэдээллийн технологи, харилцаа холбооны хамрах хүрээг өргөтгөх, орон нутагт өндөр хурдны сүлжээг нэвтрүүлэх, хэрэглээг хангах ба орон нутгийн бүх түвшинд интернэт, компьютер, технологийн хэрэглээг түлхүү ашиглах, интернэт орчныг хямд, хурдтай байлгах, мэдээллийн технологи хөгжих суурь нөхцөлийг бүрдүүлэх.
- Эрчим хүчний олон төрлийн эх үүсвэрийг ашиглах, бага, дунд оврын үүсгүүрийн технологи хөгжүүлэх, нэвтрүүлэхийг дэмжих бодлого баримтална.
- Мэдээллийн технологийн чиглэлээр ажиллаж буй дотоодын компаниуд, мэргэжлийн холбоодыг дэмжиж чадавхжуулах бодлого баримтална.
- Эмнэлгийн оношилгоонд хиймэл оюун ухаан, инноваци технологи болон явуулын оношилгооны лаборатори болон эмнэлгийг орон нутагт бүрэн нэвтрүүлэх.
- Төрийн байгууллагын үйлчилгээг цахимжуулснаар иргэд хурдан шуурхай үйлчилгээ авах боломж бүрдүүлэх ба төрийн бүх шатны үйлчилгээг цахимаар авахад интернет үйлчилгээ, датаг үнэ төлбөргүй болгох хүртээмжийг эрх тэгш болгох.
- Орон нутгийн болон нийслэлийн төсөв, тэдгээрийн үйл ажиллагаанд иргэд цахимаар санал илгээх, оролцох, хяналт тавих нэгдсэн системийг бий болгоно.
- Технологийн боловсрол, тэр дундаа мэдээллийн технологийн боловсролыг бага наснаас эхлэн бүх шатны сургалтын агуулгад системтэйгээр түлхүү оруулах бодлого баримтална.
- Технологийн боловсрол олгох зориулалттай лаборатори болон бусад сурах орчныг орчин үеийн шийдлийг ашиглан сургалтын байгууллагуудад эрчимтэй нэвтрүүлэх.
- Онлайн сургалт. Хөгжлийн хандлагыг даган танхимын бус, зөвхөн хүүхэд залуус биш бүх насны хүмүүст зориулсан онлайн, эчнээ сургалтуудыг нэвтрүүлэх, хүн өөрийгөө хөгжүүлэх боломжийг технологид суурилан олноор бий болгох.

IV. БАЙГАЛЬД ОЙР МОНГОЛ ЗАГВАР

Унаган байгаль ба түргэн хөгжлийг хослуулж, хүн амын эрүүл ахуйн баталгааг тогтвортой хангана.

Байгалийн нөөцийн болон бэлчээрийн менежмент Байгалийн унаган төрх, биологийн олон янз байдлыг хамгаалж, экосистемийн үйлчилгээний тогтвортой байдлыг хадгална.

- Биологийн олон янз байдал, экосистем, байгалийн үзэсгэлэнт газар, соёлын өвийг тодотгосон тогтвортой аялал жуулчлалын туршлага, санаачилгыг дэмжиж хөгжүүлнэ.
- Монгол орны 70 гаруй хувийг хамардаг бэлчээрийн өөрийнх нь сэргэх чадавх болон малчдын хамтын оролцоонд тулгуурлан нутгийн тогтвортой ашиглалтыг хангах хөтөлбөрийг мэргэжлийн байгууллагуудтай хамтран хэрэгжүүлэх бодлого баримтална.
- Монгол орны бэлчээрийн талхлагдал, доройтол цаашид газар авахаас сэргийлэх, мал аж ахуйн тогтвортой үйлдвэрлэлийг хангахад тулгуур ач холбогдол бүхий “Бэлчээрийн тухай хууль”-ийг батлан хэрэгжүүлэхийг дэмжинэ.
- Ойжуулалт, нөхөн сэргээлт, тогтвортой газар тариалан эрхлэх зэрэг газрын тогтвортой менежментийн сайн туршлагыг дэлгэрүүлнэ. Эвдэрсэн газрыг сэргээх хөдөө аж ахуйн арга техникийг хэрэгжүүлэх, нүүрстөрөгчийг шингээх, экосистемийн уян хатан чанарыг нэмэгдүүлэхийн тулд хөрс, газрыг хамгаалах хүчин чармайлтыг дэмжинэ.
- Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн санаачилсан “Тэрбум мод” үндэсний хөдөлгөөнийг дэмжиж ажиллана. Мод ургуулах ажлыг тодорхой хэмжээгээр бизнес, арилжааны хэлбэрт шилжүүлэх, гадаад дотоодын хувийн санхүүжилт, ногоон бонд, хөрөнгө оруулалтыг татах таатай орчин бүрдүүлэх, дэмжих чиглэлээр анхаарч ажиллана.
- Монгол орны үл олборлогдох нөөц төдийгүй хөдөөгийн хөгжил, үндэсний соёлын өв болсон бэлчээр нутгаа хадгалан хамгаалах “Бэлчээр ашиглалтын тухай хууль”-ийг батлан хэрэгжүүлэхийг дэмжинэ.
- Дахин сэргээгдэх ан агнуурын нөөцийн менежментийг хөгжүүлж, орон нутгийн хөгжлийг дэмжинэ. Байгалийн нөөцийн тогтвортой менежментийн эдийн засгийн үндсийг бүрдүүлж, орлогыг шударга хуваалцах, ил тод байх зарчмыг нэвтрүүлнэ.
- Хог хаягдлыг бууруулах, ангилан хаях, дахин ашиглах арга хэмжээг хэрэгжүүлнэ. Хог хаягдлыг цуглуулах бодлогыг ядуурлыг бууруулах үйл ажиллагаатай уялдуулан хэрэгжүүлнэ.
- Байгаль дахь хог хаягдлыг арилгах, түүж цуглуулах бодлогыг боловсронгуй болгож, аялал жуулчлалын орлогоос хог хаягдлыг бууруулах менежментийг санхүүжүүлэх үйл ажиллагааг зохион байгуулна.
- Усны бохирдлыг бууруулна. Усны нөөц, гол мөрний урсац бүрэлдэх эхийн зохих хувийг тусгай хамгаалалтад авч, хур тунадас, гадаргын ус хуримтлуулах аймгийн хэмжээний усан сан байгуулах арга хэмжээнүүдийг авч эхэлнэ.
- Эрүүл ахуйн шаардлагад нийцсэн ундны усан хангамж болон орчинг бий болгох ба ариун цэврийн байгууламжийн хүртээмжийг нэмэгдүүлэх.
- Баталгаат ундны усаар хангагдсан хүн амын эзлэх хувийг нэмэгдүүлж, ариун цэврийн байгууламжийн шүүлтүүрийн үйл ажиллагааг сайжруулна.
- Хаягдал усыг цэвэршүүлэх, саарал ус ашиглах, хурын усыг хуримтлуулах гэх мэт усны хэмнэлттэй технологи нэвтрүүлэх арга хэмжээг авна.

- Аймгийн төвийн ногоон хөгжлийн стандартыг боловсруулж, ногоон хөгжлийн загварт нийцсэн дэд бүтцийг бий болгохыг бодлогоор дэмжиж, төв, суурин газрыг дахин төлөвлөх, барилгын дулааны алдагдлыг бууруулах бодлогыг баримтална.
- Уур амьсгалын өөрчлөлтөд дасан зохицох стратеги боловсруулж хэрэгжүүлэх, гамшгийн эрсдэлийн менежментийн чадавхыг бэхжүүлж, байгалийн аюулт үзэгдэл, болзошгүй гамшгийг тандан судлах, эрт илрүүлэх, урьдчилан мэдээлэх үйл ажиллагааг боловсронгуй болгох, иргэдийн дасан зохицох болон гамшгаас хамгаалах мэдлэгийг насан туршийн боловсролын байгууллагаар дамжуулан олгох бодлого баримтална.
- Ерөнхий боловсролын сургуулийн хөтөлбөрт малчин айлд очих, тодорхой хугацаанд ажиллаж, ахуй соёлоос суралцах байгаль орчноо хамгаалах агуулгыг нэвтрүүлэх асуудлыг дэвшүүлнэ.
- Байгаль орчны удирдлагын MNS ISO 14001 багц стандарт нэвтрүүлэхийг дэмжих, батламж авсан аж ахуйн нэгж, байгууллагын тоог нэмэгдүүлэх.
- Байгаль орчинд ээлтэй дэвшилтэт технологи нэвтрүүлэхийг бодлогоор дэмжиж, үйлдвэрлэл, хэрэглээнд нүүрстөрөгчийн ялгарлыг бууруулах бодлого баримтална.

V. ИРГЭДЭД ХҮРТЭЭМЖТЭЙ ТӨРИЙН ҮЙЛЧИЛГЭЭ

Төрийн албан хаагчийг дэмжиж, төрийн үйлчилгээг шинэчлэх бодлого хэрэгжүүлж, цахимжуулна. Авлигын эсрэг нийтийн хөдөлгөөнийг дэмжинэ.

- Төрийн албыг улс төрийн нам, улс төрчдийн нөлөөлөл, дарамтаас ангижруулан, бүтэц, зохион байгуулалтын хувьд оновчтой болгож, орон тоог боломжит доод хэмжээнд хүртэл бууруулан бүтээмжийг нэмэгдүүлэх цогц арга хэмжээг авч хэрэгжүүлнэ.
- Төрийн албан хаагчдыг бэлдэх, тасралтгүй давтан сургахад анхаарч ажиллана.
- Төрийн жинхэнэ албан хаагч нь чадахуйн болон шатлан дэвших зарчмын дагуу ажиллах боловч төрийн албыг чадавхжуулж, хөдөлмөрийн зах зээл дээрээс шилдэг мэргэжилтнүүдийг татан оролцуулах боломжийг бүрдүүлэхийн тулд сонгон шалгаруулалтаар (тусгай шалгалт) төрийн албаны зохих түвшинд орж ажиллах бодлогийг хэрэгжүүлнэ.
- Төрийн ёс зүй, сахилга бат, хариуцлага, мэдлэг чадвар, чармайлт бүхий төрийн тогтвортой албан хаагчдыг төлөвшүүлэн хөгжүүлэх бодлого, зорилт тавьж хэрэгжүүлнэ.
- Төрийн албан хаагчид тавигдах шалгуурыг өндөрсгөх, тэднийг авлига, ашиг сонирхлын зөрчлөөс ангид байх нөхцөлийг бүрдүүлэхийн тулд төрийн албан хаагчдын нийгэм, эдийн засаг, хууль зүйн баталгааг нэмэгдүүлнэ.
- Улс төрчид, төрийн албан хаагчдын ёс зүйн талаарх хууль тогтоомж, дүрмийг чанд мөрдүүлэн, бүх хэлбэрийн авлига, хээл хахуулийг устгана.
- Төрийн үйлчилгээг цахимжуулах, ил тод нээлттэй болгож, хүнээс хамаарах хамаарлыг багасгаж, хүнд суртлыг бууруулах бодлого баримтлах.
- Авлига төрийн албанд голдуу үүрлэсэн боловч хүүхэд, залуу үеэ авлигач сэтгэлгээ суухаас сэргийлэх, өөрийн мэдэлгүй буруу хэвшил сургаж буй дадал, соёлыг засах, ухуулга, сургалт таниулга хийх, олон нийтийн хөдөлгөөн болгох, нийгмийн бүх гишүүдийн оролцоо, дэмжлэгийг авна.
- Уул уурхайн хөрөнгө оруулагчид орон нутагтай хамтран ажиллах нэрийдлээр орон нутгийн засаг захиргаа, иргэдэд шууд болон шууд бус татаас, хандив өгч авлигажсан сэтгэлгээ, орчин бүрдүүлдгийг цэгцэлж, илт тод, иргэдэд болон нийтэд өгөөжтэй болгон журамлах бодлогыг баримталж ажиллана.
- Төрийн үйл ажиллагааны ил тод байдлын зарчмыг бодитой хэрэгжүүлж, төрийн болон байгууллагын нууцын тухай хуульд зохих өөрчлөлт оруулж, иргэдийн мэдэх эрхийг хангана.

Үр дүнд чиглэсэн төсвийн сахилга батыг хангаж, төрийн өмчит компаниудын засаглалыг сайжруулж олон нийтийн хяналтад оруулна.

- Үр дүнд чиглэсэн төсвийн бодлого хэрэгжүүлж, бүсчилсэн хөгжилд тулгуурласан засаг захиргааны оновчтой тогтолцоог нэвтрүүлэх замаар төсвийн урсгал зардлыг бодитоор бууруулна.
- Орон нутгийн өмчит болон өмчийн оролцоотой компанийн орлогоор төсөл, хөтөлбөр шууд санхүүжүүлдэг байдлыг зогсоож, бизнесийн зарчмаар бие даан үйл ажиллагаагаа ил тод явуулах нөхцөлийг хангаж, ашгийг ногдол ашиг хэлбэрээр төсөвт төвлөрүүлэх, санхүүжүүлэх төсөл хөтөлбөрийг төсвийн хүрээнд баталдаг байх
- Орон нутгийн өмчит компаниудын Төлөөлөн удирдах зөвлөл болон Гүйцэтгэх удирдлагыг нээлттэй сонгон шалгаруулалтын зарчмаар сонгон ажиллуул

- Орон нутгийн өмчит компаниудын хөрөнгө, үйл ажиллагаанд аудит хийх, санхүү, нягтлан бодох бүртгэл хөтлөх үйл ажиллагааг олон улсын стандартад нийцүүлнэ.

Шударга, ёс зүйтэй Монгол нийгмийг бүрдүүлнэ.

- Шударга ёсыг бэхжүүлэх, авлигыг устгах чиглэлээр боловсрол, нийгэм, эдийн засгийн бүхий л хүрээг хамарсан цогц бодлого боловсруулж, хэрэгжүүлнэ.
- Ёс зүйтэй Монгол хүн, Монгол нийгмийг төлөвшүүлэх бодлого баримтална.
- Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдэд хөдөлмөр эрхлэх, нийгмийн үйлчилгээнд эрх тэгш оролцох боломжийг бүрдүүлнэ. Нийгмийн хөгжил дэвшилд жендерийн эрх тэгш оролцоог хангах, нийгмийн баялгийн үр шимээс адил тэгш хүртэх орчныг бүрдүүлнэ.
- Хөдөлмөрийн зах зээл дэх жендерийн ялгааг бууруулах ба хөдөлмөрийн зах зээл дээр шинэ боломжийг нээж өгөх.
- Хүн худалдаалах гэмт хэрэг, гэр бүлийн хүчирхийлэлтэй тэмцэнэ.
- Ёс суртахууны доройтол, архидалт, мансуурал, садар самуун зэрэг нийгмийн гаж үзэгдэлтэй хуулийн хүрээнд тууштай тэмцэж нийгмийг эрүүлжүүлж, иргэдийн эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах баталгааг нь хангана.
- Байгаль орчны болон хүнс, эм, бараа бүтээгдэхүүн, үйлчилгээний аюулгүй байдалд тавих төрийн хяналтыг эрс чангатгана.

6317144799
ГЮА0048 3190269

----- о о о -----